

Borut Batagelj, **Izum smučarske tradicije: kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941**. Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2009. 512 strani. (Zbirka Zgodovinskega časopisa ; 38).

S pomočjo smučarskih prvin smuka in pluga bi lahko še kako dobro odslikali Batageljevo podajanje kulturne zgodovine smučanja na Slovenskem, ki piscu od izida knjige dalje pridobiva nove in nove prijatelje, a tudi gorke zoprnike. Namesto da bi opravil z omenjeno zgodovino po smukaško – hitro in vratolomno, kar bi spričo ogromnega korpusa virov in literature, ki ga je tekom raziskovanja obdelal, zlahka in s prelepo končno kristijanijo lahko storil, se je Batagelj namreč odločil splužiti kar nekaj plasti celca, ki je tako lepo in puhasto prekril zlasti naše Najsvetejše – bloško smučanje.

Da nas avtor kondicijsko pripravi na naporno smučarsko turo po zgodovini hoje po snegu, nas najprej popelje v prazgodovino, med nordijske in sibirske pohajače, ki so s pomočjo »prasmuči« lažje in hitreje opravljali svoje vsakodnevne opravke in krajšali razdalje. Med temi prasmučarji najdejo svoje mesto tudi naši Bločani, ki so vrezovali svoje smučine po odmaknjenih planotah in pobočjih, ne da bi jih zares peknilo bistveno vprašanje o izvoru in možnih tujih vplivih na njihovo skrivnostno početje, kar je postalo pomembno šele par sto let kasneje.

A najprej je treba reči kakšno besedo o nujnem predpogoju za kakršnokoli smučarsko dejavnost – o gorah (in snegu). Precej časa je moralo miniti, preden so dolinci v drugi polovici 18. stoletja upali vstopiti v mrakoben in zlovešč svet vršacev nad gozdno mejo in še več, preden so si upali v naročje hribov tudi pozimi. Meščanska družba je sredi 19. stoletja namreč odkrila Telo. In Telo je bilo treba uriti, negovati, rekreirati ter to privzgojiti že mladini. Šolska telovadba, telovadna društva, iskanje poletne svežine in bližine narave so vodili meščanstvo v odkrivanje sveta pred domačimi vrati. Spočetka maloštevilni čudaki, ki niti pozimi niso strpeli v zakurjenih izbah in krčmah, so resda počasi in zvito (s predavanji, kazanjem »skioptičnih« slik in ostalim arzenalom), a vztrajno pridobivali somišljenike, ki so se ob vznožju zasneženega hriba znašli pred skorajda nerešljivim »problemom vožnje po snegu«. Rešitev so konec 19. stoletja poiskali v snežkah, snežnih čevljih oziroma smučeh, ki so se na ta način transformirale iz delovnega pripomočka hribovcev, gozdarjev, lovcev in »raubšicev« v športni rekvizit zdolgočasnih meščanov z avanturistično žilico. Hkrati se je na Slovenskem že znan, skorajda folklorni ravs za primat v hribih med Slovenci in Nemci, lahko končno odvijal tudi pozimi. Poleg splošno sprejetih apostolov smučanja (Nansen, Zdarsky), so pri nas

za uvoz zimske novotarije poskrbeli tudi domači kadri in skupine, ki jih Batagelj informativno popiše – pomemben promotor smučanja je bila seveda c.kr. vojska, ki je s svojimi smučarskimi tečaji oblikovala prvo jedro rekreativcev in kasnejših vaditeljev. Uveljavitev in prevzemanje nordijskega zimskega športa (še najbližje mu je danes turno smučanje) je pri nas spodbudilo tudi živahno zanimanje za bloške prasmučarje in poskrbelo za izvirno smučarsko terminologijo, kar je gotovo eden izmed izrazito pozitivnih nasledkov tega »izumljanja tradicije«, kakor zapiše v naslovu knjige avtor. Izgleda, da nam je bilo Slovincem nanovo odkrito smučanje pisano na kožo, največ koristi od tega pa je v letih pred prvo svetovno vojno kot osrednji zimskoturistični kraj imel Bohinj. V novem, jugoslovanskem državnem okviru smo Slovenci za več kakor pol stoletja postali pooblaščenca za razne vrste gibanja po snegu in za uvoz najnovejših praktičnih in teoretičnih dognanj. Jugoslovanski (slovenski) smučarji so iskali in našli stik z razvojem in trendi modernega nordijskega in alpskega smučanja, se kalili pod vodstvom uvoženih trenerjev (Norvežanov, Fincev, Nemcev in Avstrijcev) in sodelovali na velikih tekmovanjih – sprva kot eksotična popestritev, sčasoma pa kot upoštevanja vredni tekmeči srednjeevropskim smučarjem. »Operativno« smučanje je za sabo potegnilo tudi razvoj spremljevalnih dejavnosti – izdelave športnih oblačil, smuči, transporta, turizma in gostinstva. Za vsakdanjo, rekreativno rabo je bilo Slovincem dovolj klasično (nordijsko in alpsko) smučanje, kot gledalci pa so skupaj z ostalimi po svetu raje spremljali skakalne tekme. Nasledek tega je bila sprva stihijska, kasneje pa načrtna gradnja skakalnic in planiške letalnice, ki nas je celo sprla z Norvežani, ljubosumnimi na ogrožanje svojega primata med smučarskimi astronauti. Razen te epizode nas Batagelj seznanja še s peščico manj znanih, a zanimivih paberkov iz slovenske zimskošportne zgodovine. Eden takih je že problem avtorstva »Bloudkove« velikanke, nič manj zanimive pa niso primadonske epizode posameznih smučarskih veličin predvojne Slovenije. Jugoslovani (Slovenci) smo se do druge svetovne vojne udeležili treh (zimskih) olimpijad (zaradi pomanjkanja denarja nas ni bilo zraven le v Lake Placidu leta 1932), pred zadnjo (berlinsko-garmischovsko) leta 1936 pa smo denar za naše upe zbirali celo s »smučarskim dinarjem«, prednikom akcije podarim-dobim. Že to dejstvo nakazuje, da smo imeli do smučanja (tekmovalnega in rekreativnega, nordijskega in alpskega) poseben odnos, ki smo ga projicirali tudi v športnike in iz njih delali zvezde in junake (ali pa ne) – vzporedno študijo o rojstvu slovenskih smučarskih zvezd nam na primeru bratov Janša in Franca Smoleja ponudi tudi Borut Batagelj.

Smučanje so kot priljubljeno športno in prostočasno dejavnost ponotranjile tudi politično obarvane telovadne organizacije (sokoli, orli), zaradi vojaškega pomena pa seveda tudi vojska, ki je v predaprilski Jugoslaviji lahko odprla mnoga vrata in prispevala marsikateri dinar. Nemajhna sredstva, ki so bila potrebna za zagon sodobnih smučišč z vlečnicami, hoteli in drugim, so slovenski zimskošportni kraji in država kanili dobiti nazaj s turisti in obiskovalci športnih prireditev. Smučarska norost je zajela celoten slovenski prostor, čeprav so bile med posameznimi pokrajinami znatne razlike v resnosti in množičnosti pri ukvarjanju s tem športom.

Smučanje pa ni preoblikovalo samo pokrajine – še izraziteje je vplivalo na ljudi ter oblikovalo njihovo telesno in duševno podobo. Avtor se v zaključku svoje študije posveti vplivu smučanja na otroke, ženske in nenazadnje na nrvnost in moralnost tedanje družbe, ki je tudi v smučanju iskala in našla poleg vsesplošno znanih dobrih vplivov tudi precej skritih pasti zlasti za mladino in ženske, ki so jim bile izpostavljene predvsem med »posmučarskimi« (apré ski) dejavnostmi v živahnih in zakajenih kočah. Kljub naštetim drobnim pomanjkljivostim in nevarnostim, ki so utegnile prežati na smučarje (in smučarke), smo Slovenci smučanje že pred drugo vojno začeli jemati kot svoj nacionalni šport in z njim zvito »okužili« celo večino kraljeve družine in v obeh Jugoslavijah obveljali za »smučare«, ki se nam je prvič podrl svet, ko so namesto nas dobili zimsko olimpijado Bosanci in drugič, ko sta naš smučarski ponos pri moških in ženskah kastrirala Ivica in Janica (ki pa sta itak napol Slovenca, ali kaj).

Po zaslugi Boruta Batagelja smo Slovenci torej dobili moderno, na virih in obsežni literaturi temelječe delo, ki se ga je slovenska zgodovinarska srenja dotlej v hlastanju po prelomnejših in usodnejših temah uspešno otepala. Z malo zdrave škratje zlobe bi lahko zapisali, da nas je Batagelj tudi v zgodovini smučanja končno pripeljal tja, kamor so nas bloški smučarji že pred stoletji – med smučarsko razvite narode.

Aleksander Žižek